

U U U h U

Лекаре

ԱԶԳԱՅԻՆ ՊԱՐԿԱՆ ՏՎՏՎՈՒԹՅՈՒՆ ԵՎ ՇԱՀՄԱԴՐԱՄ

ԲՈՎԱՆԴԻԿՈՒԹԵՒՆ

ՔԱՆԱՔԱԿԱՆ. ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ. Դաէկտ ու-
ժողովի ըստած անձնական տուրքը : Այս պաշտօնա-
բաշխութիւններ. Պրուսայի և Կենէմեկի մշջ շնչառ
համբան. Քարքարապատի թէշն փաշային տէրութէն
առնենի նախագահ կարգուելուն հօփարտակին օրի-
նակը :

ԱՐՏԱՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ. ՊԱՐՍՎԱՍԱԾԱՆ. Միդա-
թաղի խանին պաշտօնէ իննալուն շատ պատճառները
և մահը :

ԱՐԴՅԱՆ. Խորհրդանոցին բացուիր և Լ. Բարես. Ա-
րքինի իր պաշտօնէն ելելուն պատճառը,
ԱՐՄԱՐԻԱՆ. Եզդային դրամասեղանին վիճակը .
ՄԻԱՑՑԱԼ ՆԱՀԱՆԴ. Ա-սդրից դեսպան Հազմէն
ասպետին՝ Քօշութի գասա Ընդունելու թէնանը վայ-
ցուցացած գծոնութիւնը .
ՍՊԱՀԱՆ. Լոզապէլա թագուհին կենացը գէմ ելուծ
դիրքը :

ԽԱԼԻՇ ԼՈՒՐԵՐ. Անդվայ գեսպանին տուրք
ծառակալ պարահանելու էս : Նրա փփարքային հիւսու-
առնանուն իրկած երկու շըլաբերականները : Անծա-
պատին խորանանեան գէորգ աղջին որդւ ոցին մահը :
ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ. Երկրագործութեան օգուտը :
ԲԱՆԱՍՏԻՐԱԿԱՆ. Գործնական եղանակով լէզու-
սորվելու վայ :

ՔԵՐԵՔԵՐԵՄ

፩፭፻፯፪

Քաղաքական ընկերութեան մէջ
ապրող մարդոց համար իրենց սեպհա-
կան կառավարչութել հարկ (վէրկի) վճա-
րելը մէծ իրաւունք մըն է , ըստ ո-
րում այն հարկը իրենց ապահովութելը
ու անդորրութեանը գինն է . այսու-
ամենայնիւ , հաստրակօրէն ժողովուր-
դը առ բանը չի մոտածելով՝ հարկերուն
ծուռ աչօք կը նայի , գմկամակելով
կուտայ , որ ընդ հակառակն սիրով պէտք
էր վճարել , վասն զի , թէ որ այն հար-
կերը չըլլային , թէ որ կառավարութիւն
զանոնք զօրբերու ու զէնքերու պահա-
պաններու ու պահանեներու չի տար
քաղաքաքական ընկերութեանց մէջ
գտնեսած ապահովութիւնը վայելելը
անհնար կըլլար իրեն համար ,

Ինչպէս որ արդոյ հասարակութելը յացանի է, կառավարութիւնը տէրութեան ու երկրին օգտախն համար գանձուն դրտմական կարօտութեանցը ճարմը ընելու մոտք երկու ամիսի մը չափ կայ որ մարդ գլուխ 20 զուրուշ անցաւոր հարկ մը սահմանեց իանի՛ անուժի՛ անուամբ : Այս հարկը՝ շատերուն շատ ծուռ մեկնութիւններու պատճառ եղաւ, բայց ասոր գլխաւոր նպաստակը, տէրութեան մէջ արդէն շրջաբերած դրամաթղթերը վերցընել է, որ սկըսեր էին հասարակութեան վեսաս հասցընելու՝ զեղծմանց աղբիւր մը ըլլալու : Կանկ որ, այս առժամանակեայ թեթեւ զոհը՝ մեծամեծ բարութիւններու ազգիւր պիտի ըլլայ հասարակութեանը : Այս տուրքը մայրաքաղաքիս մէջ միայն վեց տմիս պիտի վըճարուի, իսկ գաւառներուն մէջ ինը ամիս : Եւ որպէս զի անոր բաժանմանը (թաքսիմ) և հաւաքմանը մէջ անիրաւութիւն մը կամ թերութիւն մը չի մտնայ, կառավարութի՛ր անոնց վըրայօք յատուկ կարգադրութիւններ ըրաւ որ յաջորդ թերթերնուս մէջ պիտի հրասարակենք . և այն կարգադրութիւնները ճշդիւ կատարելու համար, արդէն կառավարութեան ուրիշ գործքերուն մէջ իր յաջողակութի՛ը և արդարասիրութի՛ը երևելի եղած Հըֆզի փաշան քննիչ կարգեց : Կառավարութեան ունեցածին համեմատ հարկ առնել

Է և կ'ու զէ որ իր այս բաղձանքը ճաշ
դիւ կատարուի . ուստի շրջվի փա-
շային բոլոր պաշտօնը նայն բաղձանքը
լեզրնել պիտի ըրաց :

“ Դամաթուղթերը (բամել) որ
կառավարութիւն կատարու-
թի իր պաշտօնական լրագրուց վերջի-
թիւնն մէջ մտսնաւոր յօդուած մը հը-
րատարակեր էր, որուն թարգմանու-
թիւնը այս է :

“ Պրամաթու զլժերը (քայլե) ” որ
տէրու թէ մէկ քանի կարօտու թեանց
և անհրաժեշտ ծախքերու պատճառա-
ւը հաստատուած ու ըջաբերուե գըր-
ուած էր, ընչափաղց մարդոց ասօրինա-
ւոր առ ու ուժուր մը և նենքաւոր վա-
տակ մը բնելու սովորութիւնը ստա-
ցուց : Քանի մը ժամանակէ ՚ի վեր
արծաթի գրամը պակսեցաւ մայրաքա-
ղաքես, ու աէրութեան հպատակնե-
րուն մէջ փոխանակութիւնը զրամա-
թմզավ կըլլաց կոր . հետեաբար ստիպ-

Ա Հ Յ Ա Վ Ո Ւ Թ Ե Ր Ա Վ Ո Ւ Թ Ե Ր
ունեցան որ գրամաթուղթը փոխելու
համար լուսայշահ (պաշ) վճարեն .
ասանելով մեծամեծ վխաներ կրեցին :
Վասնապէս հաստատուեցաւ որ թէ,
պէտք որ գրամաթուղթը միայն մայրաքա-
ղաքի ու մէջ կ'անցնի կոր , որդամթի գը-
րանը իբր թէ չըջաբերութենէ քաշ-
ուած , ու յետոյ ապօրինակ լուսա-
յաշահով մը կրկին չըջաբերութեան
ձգուած ըլլալով , այս գրամմերը գուր-
սերը իրենց բաւն գինեն առելիով կ'անց-
նին . անանկ որ , գրսի ժողովուրդնե-
րը միայն մայրաքաղաքին մէջ գրամա-
թուղթ գործածուելուն պատճառաւը
մեծամեծ վխաներ կը կրկին : Առաջի վե-
հափառ սուլթան մէր օգոստափառ
ուէրը և բարեբարբ՝ ամենուն համար
ունեցին իւղանակ ու անուն

արութեան և ուղղութեան զդացութերով շարժեալ, վճռեց որ իր ժողովութեալ այս վետաներէն ու կորուստներէն ազտատէ : Դրամաթզթերը հանելուն նպատակիվ՝ տէրութեան յաջուղութիւնը զարդարուելու և իր բըսակչացը ապահովութեանն ու բարօւթեալը համար եղած քանի մը ձախքերու գէմ գնել էր . բայց որովհեան ոյն թղթերուն տրուած շահուն երեւէն թագաւորական գանձուն վետաները ըլլ պատճառին կոր, որոնք խսկյն պիտի մերջանան երբոր դրամաթզթերին ալլ ըլլարերութենէ վերնան, շատ ժողովքներէ ու խորհուրդներէ եաքը ուղարկեցու, որ բոլոր պաշտօնեայները, գաւառուներու կուսակալները, գործակալները ու պետութեան հպատակները կայսերական գանձուն օգնութիւննեն, միակ ու յատուկ տուբքով մը՝ որ սրդար հաստոցում մը ըլլայ վերցոյիշտալ կօրուստներուն որ մէկմ'ալ չի պիտի կրեն : Պաշտօնեայները և գործակալները, մայրաքաղաքիս ու գաւառերուն բնակիչները ամեն մարդ իր ամենին ինկած պիտի մաքարէ : Այս մոդի հանուր առուբքը, որոցն բաժանումը ու հաւաքումը ամենամիշտ ու զատութեամբ պիտի ըլլայ առանց հրաշարակութեան և ամեն մարդուն իր արօվութեանը համեմատ, և այն թըղթերն ալ որ ըլլարերութենէ պիտի մերջանան խափանման կնքով պիտի նըղանակութիւնին ու կայսերական գանձուն

մէջ պիտի պահուին . և երբոր բառ ա-
կան շատութեամբ ժողվը ուին , Հրա-
պարակաւ պիտի այրեն կայսերական
Հրամանագրույն Համեմատ կերպով :

Ես առու լրը որ մինակ մէկ անգամ
վճարվելը վկա, դրամաթու զըմին շըշաբե-
րու իր պիտի վերցնէ և ինչպ ըստիք այն
մեծամեծ մնաներն ու դժուարութիւն-

մեծամեծ վլաստերն ու դժուարութիւնները բառանաց, որ անոր զջամբերութիւններն էին, հասարակոց երախտագիտութեամբ անութեամենք արժանի է:

— Կայսերական հրամանաւն անց եալ շաբթու հետեւեալ պաշտօնաբաշխութիւնները եղան:

— Ոիւլէյման է ֆէնոփ սիրուե էմիլ եղաւ:

— (Օօման է ֆէնոփ, առաջին առ

արիձանի պաշտօնաւորը քայլած եղաւ
Օ աշակերտ ամիսներուն առաջ է

— Երկրի մը մէջ Ճամբաներուն շատ տութիւնը, ընդարձակութիւնը, բարեկարգութիւնը ու մանաւանդ ապահովութիւնը այնքան հարկաւոր, ոգտակար ու կարեւոր բան մընէ, որ կրնամ ըսել, մարդիկ բաւական բազմութիւն մը կազմելու չափ մէկան զած ու երկրի երեսը սփռուած օրերնուն սիլլուած են Ճամբաներ շինելուն հոգ տանիլ, որպէս զի իրարմէ ան զատուած ընկերութիւնները իրարու կապեն: Ետքերը՝ առեւտրական, երկրագործական ու քաղաքական օգուտաները ու նկատմունքը հարկաւ աւելի գըրգիս ու փոյժ տուած են ազգաց:

իրենց վիճակին ինկած երկիրներուն
ձամբաները շատացնելուն՝ ու դիւրա-
ցնելուն՝ հայց ասոնց վրայօք մեր ու-
նեցած էն հին պատմական տեղեկու-
թիները՝ Համբամայ վրայօք պատմը-
ված է՝ (Քրիստոսէն իբր 2000 տարի
առաջ)։ որ իր ընդարձակ աէրութիւ-
նը ծայրէ ՚ի ծայր ճամբաներով իշխու-
ցեր է։ Վեկէ անմիջապէս ետքը կու-
գան կորպէ գոնացիք, որ վաճառ ական
ազգ, մը ըլտալով՝ անշուշտ ճանապար-
հորդութեանց ու փոխադրութեանց
(նորը) դիւրութեան օգուտաները ա-
զէկ հասկցներ էին։ Վանց համար կը
կարծուի, որ փողոցները քարով յատա-
կողներուն առ աջննը եղան, (Քրիստո-
սէն իբր 900 տարի առաջ)։ Վանց-
մէ ետեւ Հռովմացեցիք հետեւող ե-
ղան անսնց օրինակին։ Աւ այս վերջին-
ներուն աշխատութեանցը այս մասն
ալ՝ իրենց փառացը փաքք մասը չէ։
Վան զի իրենց ձգած պանչելի ճամ-
բաներուն մնացորդը մինչեւ հրմայ-
մարդու կը զարմացընեն։ Վինչեւ մեծն
կարուսափ յամանակը (Քրէն իբր 800
տարի ետքը) կը տեսնենք, որ կը ըստ

պայի մէջ հասարակաց ձանալպարհներուն ուշ դնող չէ եղած : Իսայց անկէ ետքը քանի որ ազգերը կամաց կամաց կրթուեցան, արիւնահեղ պատերազմները ու յափշտակութիւնները մէկ գիծ ձգեցին, երկրագործութիւնները մէկ գիծ ձգեցին, վաճառականութիւնները ու վաճառականութիւնները ու ամեն ազգի իր զարգացմանը գլխաւոր մէկ միջոց մը համարեց, հասարակաց ձամբաներուն շատութիւնն ու դիւրութիւննը, այլև քանի որ իրենց ձարտարութիւ-

Դուրս երթալիք լատիններուն ճամփուն
ծախըզ առնողին վրայ է :
Լրագրաս վերաբերեալ նամակ կամ որ և
իցէ գրութիւն, խմբագրին սիրտի ուղ-
ղութի . և ասոնց ճամփուն ծախըզ լուր-
կողին վրայ է :

Նը աստիճան աստիճան առաջ գնաց ,
նյի համեմատութեամբ ալ սափակվե-
ցաւ իր հազորդակցութեան ու փո-
խադրութեան միջնցները կատարելա-
գործելու : Ասանկով երեւան ելան
հետղհետէ արահետ ընդարձակ սա-
լցատակները , հեռագիրները , երկը-
թէ շահիղները , չպենաւերը , եւայլն
եւայլն :

Հաղորդակցութեան կամ մանաւ
ւանդ փսխադրութեան միջներուն
կողմանէ Տաճկաստան մեծ կարօտու-
թիւն ունի ինստիտուտարութեան . ու
այս ամենաքարեզմաւոր երկրին մէջ Երկ-
րաբործութեան ու հանքադրժու-
թեան այսպան ետ մնալուն մէկ գլխա-
ւոր պատճառն ալ Ճամբաներուն սա-
կաւութիւնը ու եղածներուն ալ ան-
յարմարութիւնը կրնանք սեպել : Իայց
որովհետեւ ուշ ըլլալը՝ միշտ ընաւ
չըլլալն աղեկ է , ուստի պէտք է ու-

բախանանք, տեսնելով որ կուամփու-
րութիւնը ինչպէս որ քաղաքակրթու-
թեան ուրիշ ամեն քարեաց մասնա-
կիցը ըլլալու, իղձ մը ցուցուած է՝
նոյնպէս ալ երկրին հազորդակցութեն-
ու փոխադրուեն միջոցները օր աւուր
վրայ գիւրացընելու ու շասցընելու
ջանքը կ'աւելցընէ կոր. արդէն Եւրո-
պիս, Ասիս ու Վարեստանի մէջ իր
թղթատարները տևեն շաբթու կանո-
նաւոր երթեւեկութիւն ընելով իր
վաճառականութեանը ոգին կը զօրա-
ցընեն կոր : Իր բազմաթիւ շագենաւ-
ները Պէրութ, Ծաւազզոնիկէ (Աւ-
լոնիկ), Օմբունիսայ (Խզմիր), Պրու-
սա, Դիչ, Դրապիզան, Նիկոմիդիա,
Քարամուսալ և ուրիշ շատ նաւահան-
գիստներու մէջ բանելով ընդհանուր
ժողովրդեան շարժում ու առատու-
թիւն կուանին կոր : Ճամբաներու կողք-
մէ ալ մէկ երկու տարութընէ ՚ի վեր
տեղ տեղ բարեգուշակ սկզբնաւորու-
թիւններ եղաւ, որուն խիստ նորը
անցած տարուան մայիսի 20 ին կէմ
լէյիկին ու Պրուսայի մէջ բացուած
ճամբանէ, որուն բոլոր երկայնութիւն
32,000 մէթրօ է : Այս ճամբուն Շէ-
մէի ու Իրզա փաշայ Տէվրէնտիի մէջ
տեղը եղած մասը որ 3290 մէթրօ է,
արդէն լըմիցած ու շրջաբերութեան
թողուած է : Այս կոտրէն զատ Շէ-
մէի ու Տէրհէկի մէջ տեղը 2390 մէթ-
րօի չափ տեղ ալ կայ, որուն սալայա-
տակը (գալլորըմ) արդէն լըմիցած
է : Վասնցմէ զատ ուրիշքանի մը կարձ
երկան մասեր ալ կան, որ քիչ շատ կա-
տարման մօտեցած են. անանկ որ՝ ա-
մենը մէկէն առնելով 6500 մէթրօյի
չափ տեղ կ'ընեն, որ կրնանք այսօր իբր
լըմիցած համարէ :

լըմսցած համարել։
Ո՞ինչեւ հիմա եղած ծախքերուն
նայելով շինուած ձամքուն ամեն մէկ
մէթոսն 100 դուրուշի կուգայ կոր,
որն որ աւելի խնայութեամբ կարելի է
աւելի աժանի ալ ելլէ, բայց այս գի-
նով ալ գեռ սուզելած չէ . բատորում,
կը դրուայի մէջ կան տեղուանք, ուր
մէկ մէտածն մինչեւ երկու հարիւր դու-
րուշի ալ ելլէն։

փոխանորդականն (Արքիութեանդապիմ) կառավարութեան բնական հետեւութիւնը համարած ենք : Իմ միտքս հեմա այս գործին պատշաճ կամ անպատշաճ ըլլուլը քննել չեւ . ատիկայ Գաղղիոյ ժողովրդեան վերաբերեալ խնդիր մըն է : Բայց ասո՞ր՝ Կոդղիոյ բարսյական հաւանութիւնը ատիւնալ ուրիշ խնդիր մըն է : Ո՞ւ օր Գաղղիան գերի ըլլաւ կ'աւզեւ , ես չեմ կրնար արգիւթեւ , այլ միայն կը վշտանամ : Եհան ասանկ պարագայներու մէջ խորհեցայ , որ | . Տալմէրսոգըն չէր կրնար պաշտօնեւութեան մէջ մնալ : Եզնուական թերակոմոր (| . Տալմէսոգըն) վերջապէս ինձի երկար նամակ մը գրեց , որ նախագահին հողմը բանելուն պատճառ ները հասկցցնեւ , բայց առաջ պատճառները ներկայ խնդրոյն վերաբերել բաներ չերեւցան ինձի և անոր համար խորհուրդ առւի թագուհւոյն , որ | . Տալմէսոգընի խորհուրդը առնելէն գագարին : Օրտ Շօն Ուսւակէիր խօսքը լըմիցուց ըսելուլ , որ Գաղղիոյ հասնարակապետութեան նախագահը՝ իր երկրին շահուն յարմար եկածը ըրաւ . ու գաղտապարտեց Կոդղիոյ օրադիր ները , որ | ուտավիկոս Աաբոլէսնի գէմ խօսեցան :

Դամբէրագլն ելաւ, ու մէկ էր
կու խօսքով աէրութեան քարտուղարի
մը՝ գահին, առաջին պաշտօնեային
տունին ունեցած պարտականութիւնն
ներուն և | ; Շօն Ուստի լի արգեն
մէկնած անցքերուն վրայօք խօսեցաւ :
Գանց ցըցունելու թէ պաշտօնական
թզթակցութեանց ու հասարակ թըդ
թակցութեանց մէջ տարբերութիւն
մը կայ = “ Յա, ըստու, բան մը ըստ
Ուալէվարի, կոմին, որ կառավարու-
թիւնը բանի մը կամակից ցըցունէ, և
թէ որ արտաքին գործաց քարտուղար
մալ չի կընայ համարձակ օտար գես-
պանի մը հետ խօսիլ, կը վերջանային
պաշտօնական բոլոր այն դիւրին հաղոր-
դակցութիւնները, որ գլխաւորապէս
ազգաց խաղաղութեանը կը ծառացեն :
Ժաղալին ամեն մէկ անդամներն ալ
Պաղպիսյ գէտքերուն վրայ նոյնպէս
խօսեցան, անանկ որ, իր կարծիքը չի
յայտնելու արգելքը միմիսայն արտա-
քին պաշտօնէութեան քարտուղարին
համար եղած կ'երեւնայ ո : | ; Բալ-
մէրսդրն խօսքը վերջացուց ինքզինքը
բազգաւոր համարելով, որ անանկ ժաշ-
մանակ մը պաշտօնը ձգեց, ուր Վեդղիոյ
արտաքին գործերը յաջալ ու Վեծին-
քրիտանից պատիւն ալ անարաւ պահ-
ուած էր :

ԱՒՍՏՐԻԱ : Այիժենասի գրամատեզ
զանը՝ որ ՀՀ բռպայի վատահութիւնը
գրաւող երեք խիստ երեւելի հիմնար-
կութիւններուն մէկն է, 1851 տոր-
ուան հաշիւները հրատարակեց : Այս
հաշիւներէն կը տեսնուի, որ գրամատեզ
զանին գործքերը քիչ մը աղէկցիք են,
բայց իր կանոնաւոր վիճակը մանալու
համար գեռա շատ լաւ ութեց կարօտ է.
ինչու որ, սա գրամատեզանին դրա-
մաթզմէիրը գեռ 15 կամ 20 առ հա-
րիւլն պառ կ'ընեն գրամի հետ փո-
խանակուած ժամանակնին :

ՄԻԱՑԵԱՆ ԱԱՀԱԵԹ : Օրակիրնեւ
րեն ամառք կը պատմեն թէ Վասդրիսց
կողմէն (Խարչնիքը ընդունակող գետապան
Հըլլըլմէն) առաջետը , շատ գժուհնաւ
ցեր է , և առավելի անդամներուն Քօ^ւ
շութի տուած կնջունքին մէջ Պ. Աւ-
էպադրի բաած ձառին համար . և կ'ը-
սենոր այս բանին վրայ Վասդրիսց գետա-
պանը պաշտօնական յարաբերութիւնն-
երը գաղաքեցուցեր է Վահրիկց կա-
ռավարութեանը հետ . բայց ուրիշ լը-
րադիրներ աւ կ'ըսեն որ ատոնց տակը
չի կայ :

ՍՊԱԾԻՎԱ : Յունվարի 21ին առսկան
լի պահի մը գործուեցաւ Մատրիսի մէջ
խղապէլլս . թաղուհւն անձին դէմ .
թագուհւն իր զաւակաբերութէն ե-
տեւ տուածին անդամ եկեղեցի երթա-
լու . համար իր բոլոր պայտաականնե-
րով պալատէն գուրս կ'ելլէր , դաշ-
նակով (խանչէր) կողէն զարնուեցաւ
ու . միրաւորուեցաւ . թագուհին բը-
նաւ չի գագարեցաւ մեծ քաջութիւնը
ցըցունելէն . ժողովուրդը ընդհանուր
անձկութեան մէջ չինկաւ : Չարտագործը
Մարդէն Անդինո անուն 60 տարեկան
քահանաց մըն էր և խիզոյն բանուեցաւ :
Յունվարի 22 ին Հերալծ լագիրը այս-
պէս կը պատմէ այս սոսկալի շորագոր-
ծութիւնը :

“ Նիզակաւորները թագուհւն անցնելու ճեմելիքին երկու կողմը խօս
առ խիս ցանկի (չիթ) պէս կայներէն
ին , անոնց կունակը խուռն քաղմա-
թիւն ժողովուեր էր թագուհին առ ո-
նելու . համար : Ժողովուրդին այս խո-
ռն բաղմնալիք արգելը կ'ըլլար հանդե-
սին ընթացքին , որ երբեմն երբեմն կայ-
նելու պարտաւորեր էր : Հանդէսը Ճե-
մելիքաց ան տեղը հասաւ , սրունք վնի կը
նայէր նիզակաւորներուն սրահին պա-
տու հանները . թագուհին՝ որուն դէմ

բին վրայ կը վայլէք անխաւն ու բառ
խութեսկն մը , թագաւուրին հետ կը
խօսէք , ու անոր դիտել կուտար ժողով
վուրդին բազմութիւնը , որ կ'արգիլէք
Պատրին նույիրակին իր քալին երթալու
ինչպէս որ ինք կը վափաքէք :

”Նոյն վայրիեանին , մարդ մը կոր-
դաւորի լամթեք հագած և վրան գլու-
խին ալ էփ աղէկ հինկէկ երկու նի-
դակաւորներու մէջ տեղը կայնեք եք ,
երաւ անկէ ու թագուհւոյն մօնե-
նալով . խսնարհեցաւ իբր թէ ձեռքը
աղաքնել կ'ուզէք , ասիկայ տեսնողնեւ
բուն ամենն ալ կարծեցին , որ այս ա-
ռիթով թագուհւոյն աղերսագիր ողը

ւող բաղմաթիւ մարդոց մէկն է : Այս
մարդը արքայասպանն էր, որ իր վերանք
կուն տակէն գաշնակ մը հանելով
թագուհւոյն աջ կողմը վիրաւորեց :
Առողջ կողի ոսկորներուն էն վերջինին
տակը մոտաւ իբր ուժը գծաչափ խո-
րը, ինչպէս որ բժիշկները ըստն :

“Թագուհւն բարձր ճիշ մը հա-
նեց անանկ որ բոլոր լսողները անօտա-
նեցան : Տիրասպաննը՝ սուրբ վեպքէն
բաշելէն ետեւ թեթեւ վէրք մըն ալ
թագուհւոյն թեւին վրայ բացաւ ու-

առւրը ձեզ : Աքրայտապահնել թափուա
հին մեռցուց կարծելով՝ կատաղի ու
բախութեամբ մը սրօւայ . աւա , առ չէ
վէ բառական է : Թագուհին ձեմելիաց
աջ կաղմի սրտին կաթընեցու , ձեռքը
մէրբին վրայ դրած , որ արիւնով ծած
կուեր եր . թագաւորը և թագաւոր
քական գերգաստանին միւս անդամեն
րը զինքը բռնեցին : Երբաները ժա
մը մէկենքից մը ետքերը կ'ըլլոր կոր :

Յ թագուհին իր սենեկակը մամալէն
ետեւ վրան մարել մը եկաւ : որ քա-
ռորդի մը չափ տեսէց : Դժիշկները այն
ժամանակը քննեցին վերը որ քարե-
բաղդաբար ծանր չերեւաց : Երբ որ
թագուհին ինքըզինքին եկաւ , արիւն
մը առին . անոր վրայ առաս քրտինք
մը պարագուեցաւ , որն որ բժիշկները
խիստ քարինշան մը համարեցին ու :

Յունվարի 26 ին լուրերուն նայե-
լով թագուհին շարունակ աղէկ ըլլա-
լու վրայ է եղեր . և նոյն օրն ալ կէս
օրէն եղըլ . թագուհւոյն կենացը ո-
խացող անզգամը գլխատեր են :

Խ Ե Ա Բ Ե Լ Ա Բ Ի Ք

— Եմացո 8 ին իրիկունը Անդզիս
գեսաբանապահն մէջ ծպուեալ պարա-
հանգէս մը եղաւ , որուն հրաւիրեալ
էին բալը ապաց մէծամէծները : | քա-
ռաւածին նայերով , Փէրացի մէջ գէս
ապանկ պարահանգէս մը եղած չու-
նէր :

— Տէպիլ արքը 11 և 13 թուականներուն գրուած երկան ըրջարերականներնիվ բարձրադատակիւ փախարքան օտար աերութեանց հեւպատոսներուն անցց , առ որ ամիկ ետեւ իրենց հըպատատիներուն արգելեալ է գուրսին վառող բերել ու վաճառելը : Բ . ասիէ ետեւ արգելեալ է գիւղերուն ու գիւղացիներուն 8% էն աւելի վարձքով գրամ փախ աալը : Այս կարգադրութիւնը բնաւ չի պիտի դպչ մարտաքաղաքին մէջ եղած առուատութէրնէրուն : Դեզացիներին որ պարտ բերնին վճարելու կարող չըլլանինին , մէկէն այսդ կերպով մը հասանանէն , մէկէն մնչւ հինգ տարի իրենց ժամանակ պիտի տրուի վճարելու , առանց պարտք ունեցած սահինուն շահ հառուցանելու :

— Եմոց 41 ին Խօրտառնձեան գե-
տայարդ Պէորդ աղջի որդի ին՝ Ասե-
խան աղջի թաղման հանդէ սը կատա-
կեցաւ : Հանդուցեալը հինգ տարե-
խան էր , որ քրջը հաստալը (պա-
տասխան) բառած հիւանդութեան
հաւանական երանց երկը օրուան մէջ իր նու-
ռափիթիթ կեանքը կանխահաս մահով
լիսինձանեց : Իր անձնական փափկու-
թիւնը և հիւանդութեան սաստիս-
թիւնը բժշկական բոլը օգնութիւն-
երը և ծնողացը ջանքը պարապը հա-
նցին :

Նիշշալ աղևուական գերդաստա-
ռն կրուասորը թէ՞ որ միայն նիւթա-
պէս սկառելու ըլլանք, թէպէտ շատ
մէծ է ։ Ըստորոշւմ հանդուցելոյն ու-
ժմութիւնը ու սրամասութիւնը՝ ան-
արականոց աղացցցներ էին անոր իր
գերդաստանին գիտուալոր անուանը
սրժանի ժառանգ մը ըլլալուն . բայց
թէ՞ որ այս կրուասորը ազգային և բա-
նական նկատմամբ կը ելու ըլլանիք,
հարկաւ ևս ապահով ոգալի ու մեծ
ըլլաց . միշտէ, անանկ աղջուական
գերդաստանի մը մէջ և անանկ ծնո-
ւաց գաստիարակութեամբը մեծցած
ողաց մը՝ իր կասարելութեան հաստ-
ինն ինչ մեծ ամեծ օգուաներ չի պիտի
հասցընէր իր ազգին . . . բայց որովհե-
ռեւ ամեն քարութեան ու իմաստու-
թեան . Ազիւրը այսպէս անօրինեց,
ևնիք ալ պարակիտէ ենիք անոր սուրբ
էջին ներուն և նունահան թէւամա համ

S' t S' t U G h T W

ԵՐԿՐԱԳՈՒԹՅՈՒՆԹԵԱՆ ՕԳՈԽԵԾ

Պատուական և բաղմարդիւն Շաղը

մամլեպ օրագրին թէպէտ ամէն գրու
թիւնները մեղի հաճէլիք են, բայց ա-
ւելիք սիրով ու. չնորհակալութեամիք
կընդունինք այս հատուածները՝ որ
ուզզակի աղդին. լուսաւորութեանը ու
սպագայ լուսութեանը կը վերաբերին.
Ասոնցի խիստ կարեւորներուն կարսե-
կը սեպէնք 1852 թուօյն մէջ առաջար-

କୁଟାଦ ଅନ୍ତରେ ପାଇମିତିତ କେ ନାହିଁବାରେ
ଯାଇବାନ୍ତି ବ୍ୟାଧିକୁଳରେ ଏହି କ୍ଷେତ୍ରରେ, ଏହିର
ବ୍ୟାଧିକୁଳ କୁଟାଦରେ ଏହି କ୍ଷେତ୍ରରେ

Աջ, որուն որ իր ունեցած ընդարձակ
ու ամենահարուսապ երկիրները հարկաւ
վիճակը պիտի հանցընէին, Վայն երեւեա
ի բարեկարգութիւնները՝ որ քիչ ժամ
հանակի մէջ գործի դրուեցան աչքերը
ուղարկուած չեն, ու այն պահչելի հարուած
երը՝ որ այսքան դարերու դիզան բռու
ութիւնները ու հարստահարութիւննե
ները մաս ախուղի նման ցրուելով մէզ
հիմակուան հանդսառութեանը, ու առ
զահավութեանը հասուցին, յատինի առ
զայցյուներեն այս նորոգութեանը. և
իրարծե մք չեւ մք սիսալիք գուշակելու, որ
ըրեւելքի ժաղավուրդներուն առ ջնին
ացցուած մէկ ընդարձակ ու զուարձ
սսափարէդ մը կայ, ուր անտարակոյ,
որ օրի աւելի պիտի զարգանան ու
հանգիստ դանիեն: Ոիսյն մէ, ընդհա
ուրինյառաջախաղաց ընթացքին մէջ,
սնչուշտ անոնք՝ որ աւելի արթուն են
ու հիմակուց կ'աշխատին իրենց մէկ
զատուաւոր ու շահաւետդիրք մը
զատրատելու, մըշտ աւելի երջանիկ
պիտի ըլլան ու Վեհափառ աւերութեաւ
օրն աւ երաւամք Ճմարիս բարեկամ
ենքը ու օգնականները սեպուին:

Երդ, ասանկ ատեհն որքան ցանկաւ
ի է, որ մեր Հայոց ազգին ալ իր աշ-
քը բանաց իր օգտին վաս ու ազգասէր-
ւ գիտնական անձննը Ճամբայ. մը փըն-
որսւենց ազգինն նոր դիբը մը սահմանեւ-
ու, որով գննէ մինչեւ հիմայ ունեցած
օգտակարութեանը ու պատռւցն հա-
մեմատ աստիճանի մը հասնի երկրիս-
ոնտեսութեան նոր գրութեանը մէջ:
Ամէն օր ձեռքբերնիս ունեցած արք

ւեւսանիս անպիտան եղած՝ մեզ ան-
ործ կը թողուն, Երկրին առուառուրը
որ ժամանակաւ դլսուինն Հայոց ձեռքը
լուալը շատերը կը վկայեն, հիմաց օտարը
ողգաց, ձեռքն են անցած՝ մենք անոնց
ուրծաւորները եղած ենք, վերջապէս
այն մէկ քանի միջոցները՝ որ գեռ ձեռ
քերնիս ունինք ապրուստնիս ճարելու,
անոնք ալ անտարակցոյ պիտի փճանան
ւ տեղերնիս պիտի անցնին՝ անոնք որ
նեղմէ աւելի նախատես ու գործուն-
ուայ են : Ուստի Բաղմալեսին առա-
պրկած ինդիբներուն պիտանութիւնը
և խորութիւնը հատկընալով՝ ամենա-
արկաւոր բան է, անոնք լուծելն ու
ործադրելը :

Համ մենք երկրանդութեան վրաց
առաջընկը կը փափաքիմք որ արուեստից
լայ եղած խնդրյն մէկ մասին պա-
տասխանած ըլլանք . կամ առ նպաստ
իս հաճելի կերպով չի հասնինք նէ
ունէ գրգիռ մը եղած ըլլանք ուրիշ
երու՝ այս կարեւոր նիւթերուն վրաց
առաջընկագոյն կերպով գրելու :

Ճարտարութիւն (Ենախւողոփի) Եւ
եք Ճիւղի կը բաժնուի, վաճառականի
ու իշխան, յետուարուեսպէ, ու երբուգը

Այս շաբաթը իրենց բնական հանձաւ բովզը ու գործունէութիւնսվը՝ ատոնց երեքն ալ կրնան կատարել. սակայն մեծ մասերնիս ծովէ հեռու գաւառուներու բնտկիչ ըլլալով՝ կը թուի մեզի, որ նախապատիւ համարելիք արհեստնիս երկրագութօնութիւնը ըլլալու է. և ասիկայ մեզի նոր բան մը չի պիտի ըլլայ, վասն զի, Հայաստանի գիրքին և պատմութեանը նայելով՝ բոլորվին հաւանական է, որ շատ գարեր գլխաւոր նեցուկնիս ու էն փառաւոր հարատութիւններնուս աղբիւրը՝ երերին մշակուիը և անսպուն խնամելը եղած է: Այս օր ալ տնտեսագէտները կը հաստատեն, որ Տաճկատառն ընդ հանրապէս երկրագործութիւնով պիտի կրնայ նորոգութիւն ու ծաղկիլ, ուրեմն, աւելի վստահութիւն ու փոյթ մենք պարտիմք ունենալայս արհեստին, մենք որ երկրիս աշխատաւոր մասին մէկ երեւելի մասը կրնանք համարսւիլ:

Ծնուէսպաէ աներուն՝ Տաճկատանի
յոռաջադիմութելը համար այս օրուան
ցըցուցած միջոցին վաւերականութիւնը
հաստատելու համար բաւական է քըն-
նել զանազան ազգերու պատմութիւնն-
ները, որոնց մէջ կը տեսնենք թէ միշտ
անոնց ծաղկեալ ու զօրաւոր ժամա-
նակները երկրագործութիւնն ալ մէ-
ջէրնին խիստ ծաղկած ու պաշտպան-
ուած էր. և ընդ հակառակին մշակու-
թիւնը երեսէ ձգուած ու արօրը զէն-
քէրու կամ փափկասիրակոն գործիք-
ներու փոխանակուած ատենները միշտ
իրենք ալ թուցած ու առաքինութեանց
մէջ ինկած են. զօր օրինակ, Հռով-
մայեցիները քանի որ քաղաքաշնութ-
թեան եռասնդովլ վառուած իրենց եր-
կիրը զարգացընելու ու բարեբեր ը-
նելու ետեւէ էին, անդորրութեամբ
կապրէին և առաքինութիւններով կը
փայլէին, բայց ետկը աշխարհակալու-
թեան իղձը սրտերնին մանելով, քանի
որ աս մասին մէջ յաջողութիւն ու
փառք գտան ներքին անտեսութիւնն-
ին թոյլ ձգելով մէկ կողմէն իրենց
հարստութէան ձշմարիս աղքիւրները
խաբանուեցան, միւսէն ալ բարքեր-
նին վարքերնին եղծաւ ու ինկան մոլու-
թեանց ու երկառակութեանց մէջ,
որով այն ահեղ ու պատկառելի ազգը
ցրուեցաւ ու մինչեւ անցայտ եղաւ:

Ղմանապէս, նոր ատենեւրու պատ
մութիւններէն կրնանք յիշել Ապանիա-
ցիները՝ որ աննման բարեբեր երկիր-
նուն ներքին հարստութիւնները ու
Առավակինուսներուն տուած օրինակնե-
րուն չակնածելով ագահութեամբ վա-
զեցին նորագիւտ Մերիկային ոսկին ու
արծաթը ժողուելու, բայց թէնչ չահե-
ցան, այն անբաւ գանձը՝ որ բերին
հայրենիքնին, նախ մէկէն ՚ի մէկ զե-
րենք հարստացընելով անփութութե-
ու փափկութեանց մէջ ձգեց, որով
ունեցած արհեստնին մոռցած ու եր-
կիրնին անմշակ թողուցին, բոլոր մը-
տածութիւննին այն էր որ հնարք մը-
գոտնեն այն աղնիւ մետաղները իրենց
մէջ պահելու, ունայն աշխատութի,
ամենն ալ գնաց ու հիմա ձեռքերնին
մինակ այն միջոցը մնաց որ առաջ ալ
ունէին, այսինքն, երկիրնուն ու իրենց
աշխատութեան բերերը :

Բայց ասանկ աղինիւ ու տիեզերա-
կան արուեստի մը պիտանութիւնը
ցոյց տալու համար՝ Բնէ պէտք է ա-
պացոյներ վիտըռել ու հեռու ժա-
մանակներէ օրինակներ յառաջ բերել,
ովլ չընդունիր կիկերոնի այն ամենա-
Ճշմարիտ խօսքը թէ, “ Հարստութիւն-

մենքն պրայբելը, ամենին զարգալին ու
այնուայսին հարցու մը ամենին առելի վայրը՝
երկրագործութեան է :

թէպէտ մարդիկ շատ ատեն չեն
տեսներ իրենց օգուտը և իրենց կու-
րութեամբը կարծես թէ կըյամառին
թշուառութեան մէջ մնալու , բայց և
այնպէս չեն նախատէր ճշմարիտ օգուտա-
կարն , ու փափաքելու արժանի բանը .
կը ճանաչեն ու կը գովեն անիկայ ինչ-
պէս որ ամեն մարդ կը գովէ երկրա-
գործութիւնը և յօժարութիւն կը ցը-
ցունէ երթալ ու գոնէ իր կենաց վեր-
ջին օրերը խաղաղաբնակ գեղի մը մէջ
անցընելու , մասյն թէ , չեմ գիտեր ,
թուլութիւն մի ըսեմ կամ թէ ցաւա-
գին ճակատագիր մը , որ զանոնք շըղ-
թայած կը բանէ գանուած վիճակնուն
մէջ ու չի թողարկ որ իրենց մտաբե-
րած հանգստութեանը հասնին :

Ո՞րքան անգործ մնացած մարդիկ ու
թշուառ կարօւաւթեն մը մէջ տագնա-
պովներ պիտի կինային ապահով ապ-
րուսու ու բարեկեցիկ կեանիք մը ճա-
րել իրենց , թէ որ որտերնուն մէջ քամ-
ուած տիսուերէն ետ կենացլով . կամե-
նային գեղեցրը տարածիլ ու հոն ան-
մեղ աշխատութեանց ետեւէ ըլլալ ,
ո՞րքան մնութիւններ ու խեղջութիւն-
ներ պակաս պիտի ըլլային մարդկանց
մէջէն , թէ որ քաղաքները քնակելու
համար բաւական կրթութիւն չունե-
ցաղը ու ճարտարաբուեստ չեղաղը երկ-
րագործութեան պարագէր , վասն զի ,
գիւղական աշխատութիւնները խիստ
պարզ են ու հրապուրիչ . և հոն անանկ
խուռն բաղմութիւն մը չի կայ որ մոր-
գիկ իրարու չար օրինակ ըլլան . ու ի-
րար կարենան գեշութեան ձգել , և
մանաւանդ բնութեան այն զաւարձա-
լի անսարանը՝ որ գիւղերը աւելի ա-
հագին ու ազգու կ'ըլլայ . կարծես թէ
կը զաղէ մարդուս կիրքերը ու աւարի-
նութեան իս ասանեաք զանինա :

Տէրութիւնը թէկ պէտ առաջնը պի-
տի ըլլաց տասնեկ պիտուաւոր արուեստ
մը ծաւալելու ջանացող, բայց մենք
ալ պէտք է որ մեր կողմէն գտնէ բուն
մեր օգտին համար դիմենք անօր ու
անանք ազգայնոց հասկըցունելու, որ
անիկայ կոշտ ու անպատիւ արուեստ
իլ չէ. ինչպէս ո.ամիկը կարծէ այլ
այժմեան ծաղկեալ բնական և մեքե-
նական գրութիւններով պարզած ու
պայծառացած ամենէն աղիիւ ու շա-
հաւէտ արուեստներուն մէկն է, ա-
ռահարկաւոր է մեզի, որ երկրագոր-
ծութիւնը իբր ազգային արուեստ և
ազգային զարդարման առաջն ազգիւր
համարելով փութաջան ըլլանք անիկայ
մէջերնիս ծաղկեցընելու. Որ և այս
նպատակին հասնելու միջոցներուն վը-
ռոյ, ուրիշ անգամ պիտի խօսինք:

CONTINUATION

ԱՅՀՈՒ ՍՈՐՎԵԼՈՒ

ՀԱՏՈՒԱՅ Ա

ի Եղբայրութեամբ գործնական Եղանակը :
Խօսքը ածատուր պարզեւ մըն է
հարդուս : Վնիկոյ մարդուս յատկու-
թիւններուն էն գեղեցիկն է , որ իր
աշնականութեանը հետ զինքը ուրիշ
ամեն տեսակ կենդանիներէն կ'որոշէ :
Խօսքը՝ ձայնի միջոցաւ , մեր գաղա-
փարները նկարագրել ըսել է : Էայց ո-
տիշետեւ մենք չենք կրնար մաքերեսուս
Աշջ գաղափար մը ստանալ՝ առանց մի-
սնդամայն զանիկաց ուրիշիւ ալ հաղոր-
դելու բուռն իզձն ալ զգալու , ուս-
ոի , խօսելուն բնական հետեւութիւն
ոյ ընկերութեամբ ասլրելու կարօ-

տութիւնն է : Ուէ որ խօսելու այս
անգին պարզեւը ըլլար , մարդիկ ալ
իրաբու հետ չեն կրնար կապուած մը-
նալ . ցրուեալ ու աստանդական շրջե-
լով քիչ ժամանակի մէջ երկրի երեսէն
կը կորսուէին . ընկերութեամբ ապրե-
լը անհնար կըլլար իրենց համար :

“ Ծնկերական վիճակի մը բարութիւնը որ բալը մարդկանց ալ հաստարակ է, հաստատուն սկիզբ մը եղաւութիշ ամեն տեսակ բարութեանց, որ մարդիկ, հաւաքաբար կամ առանձին պիտի շահէին անանկ վիճակէ մը՝ որ իրենց բնութեանը ու նախախնամութեան խորհրդոցը համեմատած էր : Վ ասն զի, թէսէտ իրաւ խօսելը ընկերութեանց առաջին հիմն է, բայց անիկայ նաեւ մարդկային կատարելութեան ամենէն բեղմնաւոր գործիքն է : Համարենք թէ մարդ մը կարող ըլլայ ուրիշ կենդանեաց քով ասպելու, անոնց պէս մի միայն իր բնական ազգութ մը գործածելով . իր նիւթական ու բարյական վիճակը ու էութե՛ զարդացումն ալ նայն սահմանին մէջ փակւած է կը մնար : Այս սահմանաւոր թռչումն (ֆըրլանմա) տեղ՝ խօսիլը՝ մարդուս առաջին կը բանայ փափսիսութեանց ու անսահման յառաջադիմութեանց ընդարձակ տեսութիւնը : Խօսելը այն հզօր լծակն (մանէլո) է, որով մարդուս սկսաւ մաքասելու չարբին, մարդկութեան հասարակ թշնամունքն հետ, որուն կորսմի հանգացը հովագունդը կը պատէ : Այս գմնդակ ու փառաւոր պատէ :

տերապմին մէջ, ամեն մէկ յաղթութիւնը
մէյմէկ վաստակ (քօնքէդ) է ներկային
համար ու մէյմէկ ալբարի գուշակութիւն
ապագայ ային : Այն յաղթութիւնը՝ նոր
աստիճան մը կը նշանակե այն յառաջա-
նազարդ ընթացքին մէջ, որ իր իմացա-
կանութեան աստիճանը շարունակ պի-
տի բարձրացընէ ու իր բարօրութեան
ամփո անհամար ահտք ամեն զինէ ա:

Ծնդհանրապես խօսելու օգուտը
ասանեկ հասկընալիքն ետեւ, մասնաւոր
էզպուներ խօսելու օգուտը ու հարկա-
որութիւնը աւելի գիւղին կերպով
կը հասկըցուի ու կը ճշգուի։ Արշափ
էկ կը այլ և այլ պատճառներու համար
իր յարաբերութիւնները օտար ազգե-
տու հետ աւելցնեն, իր ազգային լե-
զուն սորվելին ետեւ, այնչափ ալ ա-
ւելի կը կարօպի իր եւելին կ վերաբե-
ռութիւն ունեցած ազգին կամ ազգե-
տուն լեզուները խօսելու։ Ծնանեկ որ
հիմակու ընդհանուր քաղաքակրթու-
թեան շարժման մէջ, հազրպակյու-
թեան միջնորդուն շատութեանը ու
իր լութեանը նայելով՝ երեք չորս լե-
զու խօսով այնքան շատ կաց, որ առ ջի-
մամանակներուն պէս զարմանալի բան
ին չըլլալիքն զատ, քիչ մը կրթութիւն
ունած մեպուելու համար մէկ երկու-
թար լեզու խօսելը գրեթէ հարկ մը
սեպուած է. մանաւանդ այն ապրաց
համար, որ իրենց լեզուին գրակա-
ռութեանը պակասաւոր վիճակը զի-
ուենք զրկեր է, հարուստ գրականու-
թիւն մը ունեցող ազգաց մասաւոր
անձեռուն բարիներէն։

Աւանդութեան լեզուաց ուսմունքէն
թիւրին բան չի կայ . միայն թէ կար-
ով կանոնավ պէտք է որ ըլլայ . այսին-
քըն ամեն լեզուին իր փիլիսոփայական
կազմութեանը տեղեկանալով նախ ա-
ռնց հիմնական տարերքը սորվելու է :
Այս հիմնական տարերքը՝ երկրորդ ա-
շան զարդերէն որոշելով ուսանողին ոչ
միայն աշխատութիւնը կըքիչնայ՝ այլև
սորվածը հաստատուն կը մնայ : Բայց
սա պարոքը ամեն լեզու սորվազին հա-
նար չէ . միայն տեսական կերպով սոր-
վողներուն համար է , ինչպէս որ ուրիշ
անգամ պիտի տեսնենք :

Եղու սորվելը համար միայն եր-
ու կերպ կայ . տեսական և գործնա-
ան : Դործնական կերպով լեզու սոր-

վելլ միւսէն դիւրին է : Այս կերպով
լեզու սորվաղը՝ տղայ մը իր մանկուն
ժամանակը իր մայրենի լեզուն սորվե-
լու համար քաշած նեզուէն աւելին չի
քաշեր . ըստ որում այս կերպով նոր լե-
զու մը սորվելլ՝ ամեն կերպիւ նորանց
տղայ ըլլալ, աշխարհք գալու կը նմանի :
Խնչպէս իմացականութիւն նոր բացուե-
լու սկըսած տղան, հետզհետէ աչօք
տեսած բաներուն անուններն ալ լսե-
լով ու զանոնք միտքին մէջ տպաւորե-
լով կրնայ ետքը ուղած ժամանակը
դանոնք սւրբիչն ալ հառկցընել կամ
խօսել, ասանկ ալ նոր լեզու մը սոր-
վել ուղղը՝ կ'ուզէ մեծ ըլլայ՝ կ'ուզէ
պղոփոկի, թէ և իր առջի ունեցած գա-
ղափարները՝ լեզունին սորվիլ ուղած
մարդոց գաղափարներնուն նմանն ալ
ըլլայ, մինչև որ այն նոր լեզուին մէջ
անսոնց ինչ անուն տալերնին չի սորվի
չի կրնար հետերնին խօսիլ : Այս պատ-
ճառաւաւ գ գործնական կերպով լեզու
սորվիլ ուղղը՝ բաւական է որ, իր սոր-
վելիք լեզուին խօսուած տեղը երթայ,
ինչպէս կ'ընեն շատ Եւրոպացիք . կամ
թէ ստէպ ստէպ այն լեզուն խօսող
ընկերներու հետ ըլլալ, անկէ ետեւ
իրեն բորբ ընկերը կը մնայ տեսած ու
լսած իրերուն անունները միտք պահել
ու գործածել . ու « գործականը բերա-
կանութէնէն նախապատիւ է » ըստուած
տառածն ալ այն ժամանակը միայն ու-
ղիղ եղած կ'ըլլայ, որ տեսականով սոր-
վելու պարտաւորած մէկու մը համար
միշտ չէ :

Փիլիսոփայններէն ումանկը և հմտութիւններնոււս առաջին գործիքը մեր լեզուն ըլլալուն , բնութիւնը տղայոց մէծ կարսղութիւն մը տուած է , որ գաղափարներնոււս նշանները , այսինքն առաերը խիստ գիւրաւ կը սորվին , ու միորքերնին կը պահէն ՞ , կ'ըսէն :

Խայց այս գիւրաւթիւնը՝ որ քնաւենք կրնար ուրանալ , կարծեմ ոչ այնափ բնութենէն իրենց տրուած կարութիւն մըն է , որչափ որ իրենց արդպապալ վիճակէն : Տղաք , աշխարհի հոգերուն ու գործառնութեց բոլորովին անզբազալ մնալով՝ բոլոր գործերնին ուսածնին ու լածնին միտք պահել է . անոնց միտքը չի ցանված արափ կը նընի , որուն բուսուցակոնն ուժը գեւայու է , հոգնած չէ . վասն զի , թէ որ իսկարձագլ գիտենք , որ մշակեալ միտքը՝ հասկանաբար անմշակ ու անվարժ միտքէն դիւրին , շատ ու լաւ կը սորվի . ուստի մէծ մարդ մըն ալ . թէ որ իր միտքը միմիսյն իր սորվելու լեզունին վեայ հսկնեցընէ , իրնայ հարկաւ տղութը պէտք գիւրաւ ու շուտապվ սորվիլ , Խայց սրբաշետեւ մեծնալին ետեւ արդպապալ միտք ունենալը գրեթէ անհրար է , ուստի բաւականն է որ նոր լեզու մը սորվել ուղղող գլխաւոր օգուտ իր մաքրին մէջ իրեն հաստատ նպատակ ըլ ընէ :

(Ո) արդիկ բնականաբար ծոյլ են . ու մէծ պզորիկ ինչ զբաղում կ'ըլլայ թողլուսայ , ջանքի կարօս ըլլալուն՝ այն ջանքը ընելու մասնաւանդ լեզու սորվելու համար պէտք եղած շարունակ ու անսունջելի ջանքը ընելու համար , զօրասոր ու հաստատուն գրգիւի մը կաօտ է : Այս խօսքիս անթիւ վկայներ

լինանք սեպել առուտութիւն մէջ եղող
հարդիկը, ո՞ւ իրենց անշափ զբայլան-
ցը մէջ իրենց օգտին նպատակաւը
քիչ ժամանակի մէջ խորհուրդնին ու-
ժիչ հասկրցընելու չափ խօսել կը
որպին. կամ այն դժբաղդ անձինքը որ
ժիպուածով օտար երկիրներ կ'ինան
ու անօթի ծարաւ չի մեռնելու վախով
ուկոյն լեզուի կ'ելլեն :

Վհա այս խորհրդածութիւններն
ու կրկին կը հաստատեն այն խօսքս
մէ ։ գործնական կերպով լեզու սոր-
ելու գոզները՝ բոլորովին նման են նոր
եղու ելադ տղալոց ։

Օ. Բ.
ԽՄԲԱԴԻՐ - ՏՆՈՒՆ
Կ. Ս. ՏԹԻՒՑԵԱՆ :